

A jövő nemzedékek szószólójának közleménye a talaj világnapja alkalmából (2024. december 5.)

A fenntartható talajgazdálkodás és az egészséges talajok biztosítása érdekében – a megalapozott döntéshozatal támogatására – a pontos talajadatok és információk fontosságára hívja fel a figyelmet Dr. Bándi Gyula, a jövő nemzedékek érdekeinek védelmét ellátó biztoshelyettes a talaj világnapja alkalmából.

Az ENSZ Közgyűlésének döntése értelmében 2014. december 5-én, éppen tíz évvel ezelőtt ünnepeltük először a talaj világnapját és az év végén zárul a talajok nemzetközi évtizede program. Ennek ellenére még mindig nem irányul elegendő figyelem a talajok védelmére, bár életünk legalább három alapfeltételének – az egészséges táplálék, a tiszta víz és az egészséges levegő – biztosításában játszik kulcsszerepet. A talaj létfontosságú, korlátozott és pótolhatatlan erőforrás, amely alapvető fontosságú a mezőgazdaság, az élelmiszer-termelés, az erdőgazdálkodás, a további gazdasági ágazatok, a környezet, a természet és a társadalom számára. Tudományos bizonyítékok szerint azonban alapvető fontossága ellenére a talajok jelenlegi állapota világszerte riasztó, mintegy harmada már nem használható mezőgazdasági termelésre. Az Európai Unió talajainak 60-70% százaléka már nem egészséges (rossz szerkezetű, tömörödött, összetöredezett, degradált, leromlott, alacsony szervesanyag-tartalmú stb.), 13%-a pedig igen komoly eróziótól szenved, amely évente több mint egy milliárd euró értékű terményvesztést okoz az Unióban. A hazai helyzet sem rózsás: mező- és erdőgazdasági területeink mintegy 60 %-át veszélyezteti a talajromlás, a szántó művelésű területek több mint harmada, az ország teljes területének pedig negyede valamilyen mértékig erodálódott.

Ahhoz, hogy az Alaptörvény XXI. cikkében lévő egészséges környezethez való alkotmányos alapjogot, illetve a P) cikkben lévő természeti erőforrások védelmét biztosítani lehessen, meg kell óvni a termőföldet, a talajt (beleértve a termőképességét, szerkezetét, víz- és levegőháztartását, valamint élővilágát), hiszen ezek az emberi létezés, egészség, jól-lét nélkülözhetetlen feltételei. Egészséges környezet hiányában az élethez, az egészséghez, a biztonságos élelmiszerhez és a tiszta ivóvízhez fűződő alapvető jogok is veszélybe kerülhetnek. Mivel jövőnk és jólétünk is jelentős mértékben függ a talaj egészségétől, kulcsfontosságú, hogy megtegyünk mindent védelmére, fenntartására és a jövő nemzedékek számára való megőrzése érdekében.

Az idei világnap központi témája a talajadatok mérése, a talajmonitorozás és a talajok kezelése. Az Európai Parlament, a Tanács és a tagállamok között már hosszú ideje egyeztetés alatt áll a talajmegfigyelésről és a rezilienciáról szóló irányelvtervezet (a továbbiakban: talajegészség irányelv), amelynek elfogadása előrelépést jelentene a talajok felmérése, monitorozása, európai megőrzése terén. Jelenleg nem állnak rendelkezésre átfogó és harmonizált adatok a talajegészségre vonatkozóan, ezért az uniós tervezet szerint a tagországoknak talajmegfigyeléssel és talajvédelemmel kapcsolatos információs rendszert kell létrehozniuk, fenntartaniuk, annak érdekében, hogy közösen, uniós szinten lehessen a talaj állapotát javítani és védelmét megerősíteni. Magyarországon már három évtizede jól működő talajmonitoring rendszer áll fenn, amit majd a jövő uniósba kell integrálni.

Az irányelvtervezet jelenlegi változata szerint olyan koherens talajmegfigyelési kereteket kell létrehozni, amely valamennyi tagállamban adatokat szolgáltat a talajegészségről, egyúttal biztosítja, hogy az EU talajai legkésőbb 2050-re egészségesek legyenek annak érdekében, hogy több és jobb minőségű ökoszisztéma-szolgáltatást nyújthassanak a környezeti, társadalmi és gazdasági szükségletek kielégítéséhez. A kitűzött cél, hogy olyan szintre csökkentsék a talajszennyezést, amely már nem tekinthető károsnak az emberi egészségre. Az irányelv – elfogadása esetén – hozzájárul az éghajlatváltozás hatásainak megelőzéséhez és mérsékléséhez, a természeti katasztrófákkal szembeni rugalmas ellenállóképességének növeléséhez, valamint az élelmezésbiztonsághoz is.

A fentiek kapcsán a jövő nemzedékek szószólója arra hívja fel a figyelmet, hogy a most élő nemzedék a természeti erőforrások igazságos megosztása elvének jegyében akkor jár el megfelelően, ha a talajt a jó gazda gondosságával használja, egészségét megőrzi, fenntartja, illetve a leromlott talajokat helyreállítja. Ehhez azonban ismerni kell állapotát, a veszélyeztető tényezőket és a helyreállítás lehetőségeit. Az információs és monitoring rendszer ehhez elengedhetetlen.